

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Celem projektu jest charakterystyka społeczności zamieszkujących ziemie Polski południowo-wschodniej w schyłkowym neolicie (2800-2300 p.n.e.) w oparciu o źródła archeologiczne, analizy antropologiczne, archeogenetyczne i fizyko-chemiczne. Teren ten stanowił w pradziejach korytarz do Europy Środkowej przez który następowała migracja ludności i przenikanie wzorców socjoekonomicznych z obszarów położonych na wschód od naszych ziem. Projekt obejmuje specjalistyczne badania przeprowadzone przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. Planowane, nowatorskie analizy opierają się na najnowszych osiągnięciach nauki i równolegle prowadzone są w wiodących ośrodkach w Europie. Schyłek III tys. p.n.e. to okres zasadniczych zmian ludnościowych w Europie Środkowej, Północnej i Wschodniej, popularnie utożsamiany z migracją na te tereny plemion indoeuropejskich. W źródłach archeologicznych zmiany te są czytelne poprzez pojawienie się na znacznych terenach mobilnych społeczności posługujących się zbliżonymi narzędziami oraz zestawem naczyń i określanymi jako kultura ceramiki sznurowej. Społeczności te posiadały podobne zwyczaje pogrzebowe przejawiające się chowaniem zmarłych pod kurhanami i zamieszkiwały krótkotrwałe obozowiska różniąc się tym się od wcześniejszych grup ludzkich zakładających wieloletnie osady. Ze względu na dużą rolę w życiu codziennym tych społeczności przedmiotów wykonanych z kamienia ta kategoria zabytków zostanie poddana szczegółowej analizie. Uwzględniony zostanie zarówno sposób wykonania danego przedmiotu jak również surowiec, z którego go wytworzono. Analiza wykorzystania określonych surowców pozwoli na odtworzenie sieci powiązań pomiędzy grupami ludzkimi zamieszkującymi różne tereny. Powstała w oparciu o źródła archeologiczne charakterystyka schyłkowoneolitycznych społeczności zostanie wzbogacona o wyniki analiz interdyscyplinarnych. Jednym z zadań tych analiz jest ustalenie struktury genetycznej wytypowanych do badań szczątków, co umożliwi jej porównanie z wynikami badań archeogenetycznych przeprowadzonymi w ostatnich latach dla populacji środkowoeuropejskich. Znaczącym uzupełnieniem wyników studiów archeologicznych będą analizy stabilnych izotopów strontu i tlenu pozwalające na rekonstrukcję procesów migracyjnych w schyłkowoneolitycznych społecznościach. Natomiast analizy stabilnych izotopów węgla i azotu pozwolą na określenie diety pochowanych osób, wskazując zarazem na sposób wykorzystania zasobów środowiska naturalnego. Dane te pozwolą na określenie preferowanego typu gospodarki co jest szczególnie istotne w przypadku założenia wysokiej mobilności analizowanych społeczności. Nastąpiłaby w ten sposób bezpośrednia weryfikacja hipotezy o dominującej roli pasterstwa w społecznościach kultury ceramiki sznurowej. Analizy specjalistyczne obejmować także będą ustalenie składu chemicznego zabytków metalowych, co pozwoli na wykazanie podobieństw i różnic w zawartości poszczególnych pierwiastków w zabytkach, a pośrednio umożliwi lokalizację złóż surowcowych. W konsekwencji będzie można odtworzyć sieć powiązań interregionalnych związanych z obiegiem danych wyrobów. Mikroskopowa analiza ceramiki zmierzająca do określenia składników masy garncarskiej zmierzać będzie do ustalenia stopnia wykorzystania lokalnych surowców do wyrobu naczyń charakteryzujących się zbliżonym kształtem i sposobem zdobienia, występujących na stanowiskach zlokalizowanych w różnych regionach osadniczych. Analizy specjalistyczne umożliwią w ten sposób weryfikacje hipotez dotyczących szerzenia się danych wzorców kulturowych poprzez określenie pochodzenia i mobilności twórcy (analiza stabilnych izotopów strontu i tlenu) oraz miejsca wytworzenia naczynia (analiza mikroskopowa ceramiki) lub pozyskania danego surowca (analiza chemiczna metali, analiza surowcowa wyrobów kamiennych). Dla terenów południowo-wschodniej Polski nie dysponujemy obecnie większą serią danych archeogenetycznych i izotopowych ze schyłku neolitu. Z tego względu w projekcie analizom poddany zostanie materiał pochodzący z terenów zachodniomałopolskiej wyżyny lessowej, Wyżyny Sandomierskiej, Wyżyny Lubelskiej, Grzędy Sokalskiej i południowej części Kotliny Sandomierskiej – Wysoczyzny Kańczuckiej. Materiały te są najbardziej reprezentatywne dla ziem polskich, pozyskane w trakcie wieloletnich badań prowadzonych przez Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Fundację Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Muzeum Archeologiczne w Krakowie oraz inne placówki muzealne z terenów południowo-wschodniej Polski. Planowane badania uzupełnią dotychczasowe opracowania licznych materiałów pochodzących z badań wykopaliskowych prowadzonych w ciągu ostatnich 100 lat. Interdyscyplinarne opracowanie wymienionych materiałów ma fundamentalne znaczenie dla badań nad schyłkowym neolitem na terenach Europy Środkowej. Współczesne, metody badawcze pozwolą w ten sposób na wykorzystanie ogromnego potencjału poznawczego zawartego w dotąd pozyskanym materiale archeologicznym. Rezultaty badań zostaną przedstawione na międzynarodowych konferencjach, w opracowaniach monograficznych oraz cyklu artykułów z wynikami badań specjalistycznych.